

Diakonian tutkimus 20 vuotta: muutoksia ja jatkuvuuksia

Marraskuussa 2024, vuodenvaihteen kääntyessä pimeimpään mutkaansa luen *Diakonian tutkimus* -aikakauskirjan historian ensimmäistä pääkirjoitusta. Se julkaistiin lehden ihka ensimmäisessä numerossa joulukuussa 2004 eli kaksikymmentä vuotta sitten. Pääkirjoituksessa lehden ensimmäinen päätoimittaja Kari Latvus viitoitti silloin uuden tutkimusjulkaisun suuntaa ja maalasi samalla leveällä pensselillä diakonian olemusta, rajapintoja ja ydintä.

Latvuksen pääkirjoitus alkaa yhteiskunnallisen kontekstin kuvauksella. Se nostaa esiin vuosituhannen alun yhteiskunnassa vallinneita diakonian kannalta keskeisiä huolia, kuten työttömyyden, asunnottomuuden ja toivottomuuden kokemukset. Oma huomioni kiinnittyy kuitenkin kirjoituksen yhteiskunnallisen tilanteen kokonaiskuvaa koskevaan virkkeeseen:

Virallisesti suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa leimaavat taloudellinen, poliittinen ja valtiollinen vakaus, yhä syvempi yhteys muihin Euroopan valtioihin ja yhä tiukempi sidos globaaliin rahatalouteen ja markkinoihin. (Latvus, 2004, 3.)

Virkkeestä välittyvä myönteinen pohjavire: Suomi on vakaa ja demokraattinen oikeusvaltio, hyvinvointiyhteiskunta ja eurooppalaiseen arvopohjaan nojautuva toimija sekä yhä syveneisiin globaaleihin suhteisiin kiinnittyvä kumppani.

Nämä aikalaishuomiot kertovat ajan yleisestä yhteiskunnallisesta toiveikkudesta ja kirjoittajan kyvystä nähdä eriarvoisuuden ja inhimillisen kärsimyksen taustalla myös parempaan kurkottavia yhteiskunnallisia kehityssuuntia.

Olen hivenen kateellinen. Viime vuosien taloudellisten, terveydellisten, yhteisöllisten ja turvallisuuteen liittyvien kriisien äärellä on vaikeaa tunnistaa ja tiivistää sellaista myönteistä yhteiskunnallista kehitysuraa, jonka taustaa vasten diakonian kohtaamaa kipua ja kärsimystä voisi tarkastella toiveikkaasti tässä ajassa. Omana aikanamme yhteiskunnan suuret kertomukset ovat huolten täyttämiä, eikä inhimillisten huolten taustalle ole helppoa maalata valoisaan maisemaa. Kun etsin julkisesta keskustelusta vuoden 2024 virallista tarinaa, huomaan Latvusta pessimistisesti varioiden, että suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa leimaavat taloudellinen epävakaus, poliittiset ristiriidat, rapautuva luottamus, rakoilevat kansainväliset suhteet ja yhä syvenevä epävarmuus suhteessa syviin sidoksiimme osana globaaleja markkinoita ja muita keskinäisriippuvuuksia.

Diakoniaan sisältyy vastakulttuurinen – tai Latvuksen (2004, 6) sanoin poliittinen – ulottuvuus. Tämä on usein tarkoittanut kivusta ja kärsimyksestä muistuttamista. Toisin sanoen diakonian ja sen tutkimuksen osana on ollut osoittaa valokeilaa inhimillisen todellisuuden synkkiin notkelmiin silloinkin, kun vallitsevan yhteiskunnan valtavirta kylpee valossa. Diakonian vastakulttuurinen sanoma on, että vaikka yhteiskunnan virallinen tarina olisi menestyksellinen, on muistettava myös väliinpuotoajat ja keltasta pudotetut ja pidettävä heidän puoliaan.

Mutta miten diakonian vastakulttuurisuus voisi ilmetä hämärän hetkellä, globaalien kriisien ja uhkien varjon alla? Miten valaista pimeän pimeintä nurkkaa? Kenties diakonian ja sen tutkimuksen olisi tässä ajassa käännettävä valokeila äärimmäisen hädän rinnalla radikaaliin toivoon, joka voi murtautua esiin syvimmissäkin pimeydessä. Toivossa kirkastuu myös se diakoniaa taustoittavan kristillisen perinteen ydin, jolla on nähdäkseni suurinta yleisinhimillistä merkitystä.

Näkymättömissä piileksivän toivon näkyväksi tekeminen on tasapainoilua aktuaalisen ja potentiaalisen välillä. Valaista se mikä jo on, luoda tilaa sille, mikä ei vielä ole, mutta joka voisi ja jonka soisi olevan – tässä ohjelmaa diakoniale ja sen tutkimukselle tänään ja huomenna. Näin ymmärrettynä diakonia näyttättyy prefiguratiivisena ilmiönä: se ennakoii ja tekee todeksi toiveikkaampaa tulevaisuutta tässä ajassa.

Vaikka yhteiskunnallinen tilanne ja suuret kertomuksemme ovat olleet kahdenkymmenen vuoden aikana muutoksessa, löysin Latvuksen pääkirjoituksen äärellä myös paljon mielekästä jatkuvuutta. Yhtäläisyyksiä löytyi esimerkiksi sen suhteen, mikä on nähty ja voidaan yhä nähdä diakonian tutkimuksen ja siihen keskittyvän aikakauskirjan rooliksi ja merkitykseksi. Tuon seuraavaksi esiin muutamia päätoimittajaedeltäjäni jo kaksi vuosikymmentä sitten esiin nostamia asioita, jotka resonoivat myös tänään ja tänä vuonna *Diakonian tutkimus* -aikakauskirjassa julkaistuissa artikkeleissa. Nämä ovat diakonian määritelmien ja merkitysten etsiminen, diakonian professionaalisten ulottuvuuksien ja erityispiirteiden tutkiminen sekä diakoniaymmärryksen laaja-alaistaminen ja rajanylitykset.

Ensinnäkin *Diakonian tutkimus* -aikakauskirja on kanava tuoda esiin uusia ideoita ja ajatuksia siitä, miten diakonia tulisi ymmärtää ja miten sen alaa tulisi jäsentää. Valaisevana esimerkkinä tästä on tässä lehdessä julkaistu artikkeli ”Mitä on diakonia? Määritelmien moneudesta”. Siinä Esko Ryökäs esittää tulkintansa siitä, miten diakonia on ymmärretty *Diakonian tutkimus* -aikakauskirjan artikkeleissa viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Mikä olisikaan osuvampi tutkimus tähän juhlavuoteen! Artikkelin on samalla sekä diakonian tutkimuksen suomalaista lähihistoriaa summaava analyysi, että tulevaan suuntaavaa keskustelunavaus, joka kutsuu jatkamaan pohdintaa siitä, mitä kaikkea diakonia ja sen tutkimus on ja voi olla.

Toiseksi *Diakonian tutkimuksen* yksi keskeinen ja jatkuva fokus on ollut diakonian tarkastelu professionaalista näkökulmasta, ammatillisena praksiksena. Numerossa DT 1/2024 Esko Ryökäs ja Ilkka Huhta tutkivat arkidiakonin virkanimikettä. Tutkimus tuo esiin, että toisin kuin aiemmin on oletettu, tämä virkanimike oli aktiivisessa käytössä vielä 1800-luvun puoliväliin saakka ja että nimike menetti merkityksensä vasta kirkollisten roolien ja tehtävien eriytyessä. Artikkelin on esimerkki diakoniaan liittyvien roolien ja nimikkeiden historiallisesta kehityksestä, siitä kuinka ne muuttuvat ajassa ja muuttavat ymmärrystä diakonian professionaalista luonteesta.

Kolmanneksi diakonian tutkimuksen tehtäväksi voidaan nähdä laaja-alaistaa ymmärrystä diakoniasta ja sen toiminta-alasta ja nähdä diakonia jatkuvasti kehittyvänä ilmiönä. Esimerkiksi käy Anna Sofia Salosen ja Milja Pollarin artikkeli numerossa DT 1/2024, joka laventaa diakonian mahdollista alaa ruokahävikin kaltaisiin ekologiisiin ja sosiaalisiin kysymyksiin. Kotalouksien ruokahävikki ei ole ennen noussut esiin diakonian tutkimuksen

kentällä. Tutkimustiedon valossa diakoniatyö voisi kuitenkin tukea kotitalouksia edistämään sellaista kestävämpää ruoankulutusta, joka ottaa huomioon luomakunnan rajat. Tutkimus inspiroi huomaamaan, että uudistuva diakonian tutkimus ja käytäntö vaativat jatkuvaa diakonian työalan ja rajojen uudelleenarviointia.

Nämä siis ajankohtaisina esimerkkeinä siitä kirjosta, jonka *Diakonian tutkimus* -aikakauskirjassa julkaistut artikkelit voivat kattaa. Vertaisarvioitujen tutkimusten lisäksi tämän vuoden numeroissa on julkaistu useita kiinnostavia kirjoituksia ja kirja-arvioita, joihin suosittelen lukijoita tutustumaan. Menneet numerot ovat avoimesti luettavissa lehden sivustolla aina siihen ihka ensimmäiseen vuoden 2004 numeroon asti.

Vuoden 2004 pääkirjoitus korosti *Diakonian tutkimus* -aikakauskirjan luonnetta verkossa julkaistavana tiedelehtenä. Avoin verkkojulkaiseminen oli tuolloin uutta, nyt jo arkipäivää. Tänä vuonna aloitimme kokeilun, jossa *Diakonian tutkimuksen* vuoden ensimmäinen numero julkaistaan ainoastaan verkkoversiona, toinen sekä verkossa, että painettuna. Sama kokeilu jatkuu vuonna 2025. Otamme toimituskunnassa kokeilusta mieliihyvin vastaan palautetta.

Diakonian tutkimuksen sisällöt ja käytännöt ovat alati liikkeessä. Lukijoille terävöitettiin jo lehden aloittaessa, että "[t]utkimuksen jatkuvana tehtävänä on myös muistuttaa paikalleen pysähtymisen ja näköalattomuuden vaaroista." (Latvus, 2004, 7.) Muutos ei kuitenkaan ole itseisarvo. *Diakonian tutkimuksen* itseisarvoihin kuulukoon vastakin, kuten alusta asti edistää muuttuvan, muututtavan, vaikuttavan, määritelmiä pakenevan, vastavirtaan soutavan ja tarpeen mukaan kurittoman diakonian parasta.

Kirjallisuus

Latvus, K. (2004). Diakoniaa on tutkittava.
Diakonian tutkimus, 1–2, 3–7.